

#4313.

Isearstimise raamat

wäljaspidise wigade ja igaseltfi põletikude

wastu, ehk: jaladus

Brantsuse wiina ja soolaga

Kõiki haawu, halwamisi, wäljalöönud muhkusi, lahtiseid haawu, sööja-tõbest, hamba-walu, krambi-tõbe, roosi-tõbe, rheuma- ehk jooksjaid tõbest, silma-haigust j. n. e. parandada, ja ka üleüldine wäga rasuline juhatus kõiki wäljas- ja seespidiseid põletikusi ilma tohtri abita parandada.

Wäljaantud selle rohu ülesleidja William Lee poolt.

Esimest korda Eesti keele, aga kuus korda Saksa keele trükitud; ka kaks Wene-keeles ilmunud trükki on kolme aasta jooksul äraostetud.

Keiserliku Amaliku
Rm-kogu kink. 1916.

Saksakeelest ümberpannud

S. Luha.

Rakweres, 1881.

Trükitud G. Ruhs'i kirjadega.

Zensuri poolest lubatud. Tallinnas, 17. Mail 1881.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

36665

Teise Benefeele trüki eesõna.

Pärast selle raamatukese esimest Wene keele ümber pa-
nemist on mull mittu korda võimalik olnud, selle Prantsuse
wiina ja soola segatud rohu häätegewust tunda, et kui mina
kõik tahaksin jutustada, see wõimatu oleks, sest neid proowitud
haiguste parandusi on sadade kaupa. Selle juures on mit-
mesugused haigused ette tulnud, nagu kopsu põletikud, närwide
palawikud, rheuma haigused, jooksjad, mitme sugused haamad,
silma põletikud, mitmesugused muud silma haigused, mau põ-
letikud, kõhu tõwed, luusööja ja n. e. Mina tähendan aga
mõned haigused, et iga järele mõtleja inimene niihästi iseene-
sele, kui ka teiste oma ligemestele sest kasu wõiks saata. Esi-
mine kardetaw haige oli üks kutsjar, Repniku mõisas Waiwara
kihelkonnas; temal oli kopsu põletik, ja nõnda, kuda see wä-
hema haritud rahwa hulgas wiisiks on, oli temale juba aadriid
lastud, mis haigust palju pahemaks oli teinud, et were ase-
mele ka juba wett wälja tuli. See oli 4. haiguse päewal,
kui tema soolaga segatud Prantsuse wiina hakkas pruukima.
Haige terwis oli väga kardetaw. Were palamus oli 40°
peale tõusnud, mis juures kange kõha, pahema külje sees
mõllawa pistjatega, were sülitus ja kange pää-walu olid.
Haigel sai kaks kord pääwas pää Prantsuse wiina rohuga
derutud ja hommikuti tund aega enne söömist eespool õpetam
jagu, kuuma weega segatud, sisse antud. Küljes, kus ta pist-
jad kaebas olema, said rohuga märjaks tehtud, linased rätid
peal hoitud, mis kuimaks saades uuesti niijutadi. Pistjad

kui ka pää-walu kadusid jellsamal pääwal. Esimise sise-wõt-
mise järele tuli haigele kange kõha, mis üirikese aja järele
kergemaks ja rögawäljaajamisega muutis. Were palamus ala-
nes pääwpääwalt nõnda, et mõne päewa järele oma endist
kõrgust näitas. Peale selle, kui haige külma wet oli joonud,
lõid pistjad külje sisse uueste, mis rohuga märjaks tehtud lap-
pibe peal hoidmisega jälle taganema sai sunnitud. Umbes
10 ne päewa järele wõis see haige oma kohuseid jälle täita.
Teine kardetanu kopsu põletiku haige oli Repniku wallawanem —
ka Waiwara kihelkonnas. Haiguse märgid olid: kanged pist-
jad parema külje sees, pääwalu, kõha ja were sülitamine.
Haige were palamus näitas ka 40°. Prantjuse wiina ja soola
segatud rohu pruukimine oli seesama, mis eespool nimetud,
selle wahega, et temal kolm korda pääwas pääd selle rohuga
sai õerunud ja niisama palju kordasid eespool õpetud osad
kuuma weega sisse antud. Ka see haige paranes kolme nä-
dala ajaga. Kolmas haige oli üks 16 aastane tüttarlaps,
Lürsawa mõldri tüttar, kes kahe aasta wanaduses juba kolla
tõbesse oli jäänud. Kui tema Prantjuse wiina rohtu hakkas
pruukima, oli selle tüttarlapse terwisega hirmus wilets
lugu: kõik kael oli haawu täis ja kahewõrra jämedaks paiste-
tanud, niisama ka silmnägu paistetuses, kus teise silma sees
põletik were ja mäda wäljaamisega möllas. Haige sai juba
mõne päewa pärast kergitust, kui temale seda rohtu sai sisse
antud, niisama ka pääd õerunud. Paistetus alanes, haawad
hakkasid paranema ja film-näu pesemine selle rohuga parandas
silma-põletiku nõnda, et kolme kuu ajaga see tüdruk täieste
terwe oli. Ka Päite külas, Tõhwi kihelkonnas, kannatas üks
wäljateeninud soldat ühe tõbega, kes teda kuus kuud woodi
külge oli sidunud. Teenistuses oli ta ennast gimnastiku tege-
mise juures ärawenitanud ja selle peale kuus kuud hospitalis
olnud, ilma et mingit abi oleks saanud ja tuli kui inimese
warjaks kuiwanud, kodumaale tagasi. Kõige tasajema liik-
mise juures kirjendas ta walu pärast. Kergitus tuli ka selle

haiguse juures selle rohu sisjeandmise ja pääderumise järele ja mõne nädalaga sai ta terveks. Marwas oli üks naisterahwas põranda küürimise juures ühe nõela peidlasse tõukunud, et teda enam ei võinud välja tõmmata. Käsi paistetas ülesse ja tegi hirmsat valu. Arstitud sai mitme rohuga ja mitme korra se lõikamise juures läks õnneks nõela välja saada, aga sellegi pärast läks lugu käega pahemaks. Kõik käewars ajas hirmsaste paistetusse ja oli viioleti värwi karwa ja haiges haawa kohast kangeste. Naesterahwa kannatus oli raske. Temale oli nõu antud kätt otjast ära leigata lasta, keda ta õnneks mitte polnud teinud. Kui tema kätt Prantsuse wiina rohuga pesema ja sellega märjaks kastetud rättidega sai kinni hoidma hakkatud, tundis naesterahwas niipea kergitust: valu jäi ära, nõnda et ta järgmine öö rahuliste magas. Mõne nädaliga oli käsi terve, selle wahega, et leigatud peial enam hoopis sirgeks ei jäänud. Kui sell' naesterahwal kohe wõimalik oleks olnud, Prantsuse wiina rohuga oma kätt rohitsema, siis oleks jee nõel mõne päewaga iseenejst peidla jeeft välja tulnud. Niisama sai ka üks Päite küla naene mõne päewaga rheuma haigusjst parantatud, kes juba ennemalt kuus nädalad woodist välja ei pääsenud. Palju ette tulnud filma haigusjst tahan ma aga ühte nimetada: Ühel Päite tüdrukul olid filma-laud nõnda paistetunud, et teine film hoopis kinni oli ja teine ähwardas sedasama teha. Ühe nädalase selle rohuga märjaks tehtud puhta linase rättide pääl hoidmisega olid tüdruku filmad parantatud. Et lugija mitte ära ei tüdineks, jättan ma aga needsamad tähendused, ehj' mull küll wõimalik oleks palju ette kanda; ainult arwan aga weel ühte nimetada, kus Prantsuse wiina ja soola rohuga, pääderumise läbi, ette on tulnud, et soonde tuksumine 6 löögist 10 löögi peale ühes minutis on muutnud ja et valu rinde all (подъ ложескою) kohe selle rohu sisse wõtmise juures ehj' kohe pärast seda ära on jäänud. Arge mõttelge ühegi haiguse juures, et selle rohuga tohtertamine hiljaks on jäänud (ehj' ma küll sellega tõen-

dada ei taha, et selle haigele, kes viimasel filma pilgul teda pruugib, veel avitama peab). — Et see hiljaks jäämise arvamine mitte tõsi pole, näitan mina järeleisiva proovimise järele katsutud arstimise juures, mis Waiwara firiku külas ette tuli. Üks 2 aastane tütarlapsuke lamas juba 2 nädalad Typhuses (soojas tõbes), ta ei rääkinud mõned päevad enam sõnagi. Siis alles hakkas tema ema Prantsuse wiina rohtu otsima, mis veel mitmed tunnid kestis, enne kui ta seda sai. Kodu tülles leidis ta oma tütre suremise pääl: käed ja jalad olid juba külmad. Ema ei kautanud weelgi mitte julgust, last selle rohuga arstida, ehk küll teised rahwas keelasid, et see juba kõik hilja olla. Ema õerus lapsel pääd ja kõik liikmed selle rohuga ja andis ka wähe kuuma weega segatud sisse. Whitegemine oli kohutaw ruttuline: lapse liikmed said jälle soemaks, ta jäi elusse ja elab weel tänagi.

Scidlis.

Sisfejuhatamine.

Sell' ajal, kui ühes iseäralises nurgas Saksamaal üks iseõppinud arst Priisniß weega õnne-rikkalt kõik isehakkanud ja teistest saadud haigusid parandas, oli ühes Prantsuse maa nurgas teine sellesarnane arst William Lee, Inglismaalt pärit, selle haiguste parandamise väega tutwaks saanud, mis Prantsus-wiina ja soola sees leida on, kui neid õige mõedu järele teineteisega segatakse. William Lee proowis esmalt oma leitud rohuga üksnes ihupäälisi haigusi ja põletikusi parantada, selle kordaminemisel seesama rohi seesmiste haiguste ja põletikude parandusele juhatas, kes ka õnnelikult edenes. Wiie aastalise proowimise järele, aastal 1835, leidis William Lee tarwiliseks haiguse kannataja rahwa hääks, oma ülesleitud rohu wäge awalikult Prantsuse ajakirjades kuulutada ja tutwaks teha. Et tema ülesleitud rohi, niihästi kui kergelt igauhele mõistetaw pruukimine, arsti abi ei tarwita, siis on isegi mõista, et kõik õppetatud arstid William Lee wastu ülestõusid ja tema arstimist ja parandamist „walearstimiseks“ ja „pettuseks“ tunnistasid. Weega-tohter Priisniß Saksamaal oli sedasama enne pidanud kannatama. Rahwas, ja iseäranis käsitöö-tegija rahwas, ei wõtnud õppetatud arstide keeldu kuulda ja sellepärast sai William Lee Prantsus-wiina ja soola segatud rohu pruukimine kõige rohkem Inglismaa warikutes ja töomajades parandatud inimeste läbi kuulfaks. Selle abiks hakkasid ka Inglismaa weikesed rahwa ajakirjad õppetatud arstide pahanduseks William Lee

leitud ruttulift haigete parandamift kiitma ja andfid parantatud inimeste nimekirjad awalikult täada. Seda nähes arstis William Lee  ppetatud arstide wastur  kimisest hoolimata kannatajaid ilma rahata edasi ja ei arwanud aega ega raha kalliks: haigeid vaatamas f imas ja ilma rahata rohtu andmas. Seejama  lew ga suur ligimene armastus tegigi seda, et selle arstimise tutwaks saamine ja w jalautamine  leilidise rahwa hulgas taffistawalt edenes, n'agu k if see, mis fullaga üles ei kaaluta wähe tähele pannafe ja wähe r agitate. P ale selle kui William Lee teist wiis aastad oma leitud rohtu nii m nesarnaste wäljas- kui ka seespoolsete kannatajate paranduseks oli proowinud, s adis tema 1840 aastal k if niisugused haigused kokku, mis proowitud kombel kokkumalmistatud soola ja Prantsusewiinaga olid parantatud ja juhatas ka rahwast juhatamise raamatudega selle odawa ja lihtlabase arstimisele. Ses mõttes on seejama raamatukene ka esmalt Saksaeele ja n id esimist korda ka Gestikeele ümber pandud. Gesseisawa rohuga, kui see digeste walmistatud, on tohtertamine ifka julge, ei tee ialgi kahju, waid w hendab ja aitab kannatajaid tõeste.

Regam ddane ülesleidmine seda rohtu ja tema parandawat tegewust.

See oli umbes 1830 aasta ümber, kui mina Prantsuse maal oma mõisa p al elades seda  lesleidsin, et Prantsuswiina ja soola segamine kõige tegewam rohi kõige wäljas- ja seespoolsete põletikude wastu on. Sellepärast proowisin mina seda hoolega ja r akisin oma rahwale:  mberkaudse küladesse täada anda, et k if niisugused inimesed, kes rooside ehk teiste sellesarnaste wäljaspidise p ledikudega waewatud on, minu

läbi fergelt ja ilma rahata parantatud saavad. Peagi oli minu mõisas haigeid kül, selle kallal nimetatud rohi oma tegemat väge näitas: ma võisin neid kõiki õnnelikult, ruttu ja täieste terweks teha. See töö kohutas minu enam kui haigeid, et ma sellest imeruttulisest parandamisest ei tahtnud aru saada; niipalju oli ometegi kindel, et minu Prantsuse wiinast ja joolast walmistatud rohi kõik põletikud parandas. Peagi toodi minu juure ka teisi wigaseid, n'agu sööja haiguseid, lahtised haavad, hirmsaste haawatud ja ka püssi rohu üleskargamise läbi rikutud silmad j. n. e. parandada. Mina lasksin neid wigasid nimetatud rohuga hästi pesta ja siis selle rohu sees niiskeks tehtud rättidega kinni siduda. Kõik parandamisefid läksid õnnelikult korda. Ka lugesin mina ühest arstide ajalehest, et kõik haigused on kas isehakkanud ehk teistest külge tulnud. Sellepärast võtsin ma nõuks, et minu walmistatud rohi mitte üksnes wäljaspoolsete, waid ka seespoolsete põletikude parandaja peab olema; ja et aegajalt, — n'agu niisuguste asjadega ifka läheb, — juuremal mõedul haigeid minu juure toodi, kui ka võimatul korral minu haigete juure kutsuti, siis lasksin mina nimetatud rohuga kaela-, kopsu- ja maupõletikude kohta õeruda ja andsin ka sööma lusika täie wiisil haigetele sisse. Kui selle juures walmis olem rohi ehk mõnele liig kange näitas olema, tegin ma seda weega lahjemaks. Niisugused arstimised olid kasulised. Sgäuhe juures wähen das see kobe walu, kui ka igäüht filmapill ei wõinud hoopis terweks teha. Üks proua, kes aastate wiisi pääwalu oli kannatanud, tuli minu juure ja palus „imerohu“ läbi parandamist saada. Muidugi oleks see jöle olnud, temal pääwalu wähendamiseks jalgu ehk käsi selle rohuga määrida, mispärast ma tema pääd lasksin õeruda. Pääle seda on tääda, et pääajude sees kõik ner-

wid ühentatud on ehk säält igale poole wälja lähewad; oli nüüd pää-ajudele abi tarwis, siis pidid ka kõik teised ülemised keha-jaud rohuga õerutud saama. Minu tegu oli õige. See proua sai ülemise poolse keha õerumise järele kohe pääwalust lahti. Seesugust arstimist tegin ma kõige pää-aju põletiku kannatajatele ja n'ad said kõik terweks. Sagedaste olen mina sest ajast saadik mahti saanud seda imeliku kasutegewat hädust tähele panna, mis selle rohuga pää õerumine haige inimestele, olgu noor ehk wana, toob ja olen täada saanud, kui suurt walitsust pää-ajud kõige inimese terve keha kohta peawad. Nimetamata jäägu, et mina nüüd ikka enam ja enam pääle hakkasin kõik ettetulewad haigused nimetatud lihtlabase aga tulusa rahuga tohterdama ja et ühtki pääwa mööda ei läinud, kui mina oma täadused selle sees ei täiendanud. Pääle selle, kui mina wiis aastat sellesuguse tohterdamisega olin edasi läinud ja oma küla kui ka ümberkaudse rahwale kasu saanud, niisama ka arstimise rohu õige tegewuse pääle täieste julge wõisin olla, pidasin ma oma kohuseks, kannataja rahwa hääks iseäranis kehawamatele ka minu isamaal (Inglismaal) seda kasuliku arstimist täada anda ja kirjutasin awalikult oma sündimise paiga Leedi linna ajalehes „rahwa harijas“, soowides, et kõik niisugused haiguse kannatajad minu ülesleidmisest ja õppimisest wõiwad kasu saada. Selle juures palusin ka mina, et need, kes minu arstimisest juba terweks saanud, omad nimed ja haigused sellesamas lehes awalikult täada annaksid. Lühikese ajajärele minu täadaandmise pääle, kirjutas üks Leedi linna õppetatud arst minu wastu, seletas minu arstimist jampsimiseks ja waleks. Selle wastusseks ilmusiwad pitkad nime- ja tänukirjad nende inimeste poolt, kes minu ülesleidusse ja tohtertamise wiisi läbi ilma arsti abita olid terweks saanud ja see

'ep see põhjus oli, mis nimetatud arsti minu vastu mõitlemise põllule kutsus, sest palju õppetatud arstidel käib oma kasu üle kõige ja kes nende sissetulemist wä-
hendab, on nende kõige suurem waenlane. Kõik õppe-
tatud arstide vastu rääkimised ei mõinud minu aas-
tade jooksul kätte saadud õppimist ärakustutada ja iga-
ford kui mina seda rohtu uue wiisi pääl parandamiseks
proowisin, siis sündis see esmalt minu oma külles,
kelle järele ma enmast ifka parema tundsin olema kui
enne. Selle waenuliku minu vastu kirjutamise sunni-
tusel hakkasin ma oma tohtertamise tööd niihästi Inglis
kui ka Prantsusemaal edasi tegema ja minu rohu hää-
tegemust kõigesuguste haiguste juures tähele panema,
kunni 1840 aastal, pääle kümne aastase enamiste iga-
pääwase proowitud arstimise järele oma täädusi ses
asjas weikeses raamatus trükki läbi awaldasin. Selle
raamatukese sees seisab: 1) Selle rohu walmistamine,
2) pruukimine ja 3) niisuguste haiguste nimekiri, kes
sagedaste enne parantatud ja edespidi julgeste paran-
tatud saawad. Selle weikesse raamatukese sifu oli nii-
sama lihtlabane, kui see rohigi, ja üksnes selle soowi-
misega kirjutatud, et kehvamad inimesed selle arstimise
wiisiga tutwaks saawad, kes ei jõua õppetatud arstisid
tarwituse järele lunastada, kui ka, et see uus leitud
rohi kõiki nimekirjas ülesantud haigusi tõeste parandab
ja kui seda ka õigel wiisil nende haiguste parandami-
seks ei pruugita, walegi wiisil pruukides mitte mõne
muu arsti rohtude wiisil kahju ei tee.

Selle rohu walmistamine.

Kergemat arstirohu walmistamist polegi, kui
Prantsus-wiina ja soola segamine walmistamine. Nõnda
kuida tarwitus sunnib, wõtta suurem ehk weiksem hästi
puhastatud pudel, täida sellest kolm neljandiku hästi

puhta Prantsus-wiinaga ja ülejäänud ruumi pudelis täida kuivatatud ja peenikeseks õerutud igapäevase keedu soolaga, kummi pudel täis ja nõnda kinni korgitud ja hästi segi löödud lase see pudel 20—30 minutid rohuga seista, mis aja sees soola jaurused põhja wauwad ja Prantsus-wiin ära selgib. Nõnda on rohi kõige süguste haiguste rohitemiseks täieste walmis. Pärast äraselgimist ei tohi aga mitte rohu pruukimise juures pudelid nõnda liigutada, et ilma lahti sulamata soola jaud põhjast haawa ehk naha päale tulewad, mis küll üksnes walu sünnitab, aga paranemist takistab. On nõnda üks pudeli täis ära pruugitud, siis tuleb nendefama pudeli põhja jäänud soola jauruste päale kummi pudeli täieni Prantsus-wiina walada, pudelis wana põhjaga hästi segi lüüa, mis 20 ehk 30 minuti järele jälle selgimud ja walmis rohi pruukimiseks on. See sügune rohi saab üksnes Prantsus-wiinaga, aga mitte ühegi muu piiritusega.

Selle rohu pruukimine.

Niisama lihtlabane, kui selle rohu walmistamine, on ka tema pruukimise wiis, mis siin aga üleüldes nimetan, et pärast iga nimeliku haiguse juures tema tohterdamise wiis weel iseäranis saab nimetatud. See rohi saab sees- ja wäljaspoolsete haiguste parandamiseks pruugitud. Sissewõtta ei tule seda rohku iialgi selgelt, waid ifka kuuma weega segatud, nimelt iga sissewõetud osal üks neljandik rohku kolme neljandiku osa sooja weega. See loomulikult jäätud läbi arwus on kaks sööma lusika täit rohku 6 lusika täie kuuma weega segatud, keda, kui see mitte teifiti pole jäätud, iga hommiku tund aega enne mingisuguse söömise ja joomiseta sisse wõtta on. Wanemad inimesed, naesed ja jõuetumad mehed wõiwad ka see kaks sööma lusika täit rohku

8 ehk 10 lusika täie kuuma weega segatud juua. Niisama võib ka tungival korral ruttuliseks walu wä-
hendamiseks poolest, 2 lusika täit rohku 2 lusika täie
kuuma weega sisse wõtta. Enam osa haiguste juures
peab igapäawane sisse wõtmine ennenimetatud wiijil
sündima ja kui sisse wõtmine haiguse sunnitusel peab
rohkentatud saama, siis on eespool iganimeliku haiguse
juures wahetajad sissewõtmise juures nimelt üles antud.
Üleüldes on aga weel tähentada, et iga haiguse pa-
randamine, olgu sees ehk wäljaspidi, iga haiget sun-
nib nimetatud rohu pruukimist üleweel ülesantud wiijil
hommikute enne söömist pruukima. Kui kül see rohi
üks kõige parem kõhu-rohi on, tuleb siiski wahel um-
bes wiiekümne haige kohta üks ette, kes oma wäga
nõrga kõhu oleku pärast läilal südand ja oksendamist
tema sissewõtmisest saawad. Niisugusel korral tuleb
üksnes sooja wet juua, kinni weel kord oksela ajab ja
selle järele üks tund aega uueste rohku juua. Kui
aga teise korra sissewõtmise järele weel oksela ajab,
siis on see tunnistus, et keha weel wäga puhastamata
on. Selle pääle tuleb weel wet juua, mis soe on ja
oksela ajab, ning joo weel kolmat korda rohku, mis
enamiste juba awitab; peaks aga weel okseldamine tu-
lema, siis rohiksetagu enne nimetatud kombel edasi.
Ihu pääl olewaid haigusid tuleb selle rohuga õeruda,
kui ka rohu sees niiskeks tehtud rätiga kinni siduda;
nõndasama pää-haiguse juures kõrwad selle rohuga täita.
Pää-wäljasmine õerumine sündigu käega, nõnda et hää
sööma lusika täis rohku umbes kolmekümne minutilise
aja kestusel aega mööda pää pääle pannes ära õeru-
takse. Otsaesise, kui ka filmade ja kõrwade wahel õe-
rumine ei awita mitte palju; pää ülemine pool juukse-
al on pää-asi, keda sisse õerudes, mida märjem, seda
parem tehakse. Suuksed ei tee rohu tegewusele mingi-

Juguft taffistuft, waid pää niiskufe külleshoidmiseks ja jahutamiseks on see weel parem. Pää öerumine sündigu ikka magama minemise eel, kui mitte mõnel hädaforral summitud ei ole seda muul ajal tegema, mis haiguste nimeliku ülesandmise juures weel iseäranis saab nimetatud. Ka jääb wäljaspidise arstimise juures rohi alati segamata. Nõndasama nõuab iga seesja wäljasmise haiguse parandus, et haige üks kord magama minemise eel pääd selle rohuga öerub. Öerumine paiseid ehk muid walutawaid liikmeid sündigu käega, nõnda et paise ehk haige koha pääle pisut sellest rohust walatakse ja niikaua öerutakse, kuni ära kuwab. Niisugused öerumised sündigu tarwituse ehk haiguse seisju korra järele kaks kuni kolm korda pääwas. Ka tuleb haigeid kohte rohu sees niiskeks tehtud linase lapifestega siduda, mis kuwaks saades wahetatakse ja ja niisutakse. Lõige haawade juures on tarwis linase riide sidet, misga haaw mähitud, üksnes päältpoolse rohu juure kallamisega niisutada, kuni tunda, et haaw paranemud on. Lahtise sööja-haawade pesemine selle rohuga sündigu kolm ehk neli korda pääwas. Delad haawad, kihwtised inseltide nõelamised j. n. e. tarwitawad aga tihtid pesemist ja märja mähkmetega kinnisidumist, n'agu ülemal nimetatud. On kõrwade täitmist selle rohuga tarwis, siis täidetagu külleli heites seda kõrwa, mis walutawa kohale ligem on. Sünnib niisugune tohtertamine pääwal, siis jäetagu rohi 10 kuni 15 minutid kõrwa, kuna öhtul sängis täidetud kõrwaga, mis wäga hästi wõimalik, magama jääda ja rohule oma woli jätta woib.

Viisuguste haiguste nimelik ülesandmine,

Kes selle rohu pruukimise läbi kümne aasta jooksul on parantatud, kui ka iga haiguse tarvitaw tohter-tamise wiis.

Pää-pööritus. Schwindel.

See wiga saab parantatud, kui pääd selle puhta rohuga märjaks tehes öerutakse. Öerumine ei tohi enne poole tunni festust mitte järele jääda, kui ka pää-pööritus enamalt peaks järele andma, mis kül sagedaste sünnib. Ei peaks ehk see töbi mitte öerumise ajal järele andma, siis ühe tunni pärast ehk julgeste pärast seda, kui inimene üksford pääle öerumist maganud on. Ka on ette tulnud, et pää-pööritus mõnikord pärast ärarohitsemist uueste tagasi pööris, mis korral uueste jälle tarwis öeruda, kes siis julgeste seda taudi kautab.

Were päässe tungimine. Andrang des Blutes nach dem Kopfe.

Luttwal wiisil otsitakse selle haigusele abi selle läbi, kui kaanid kõrwa ääre imema lastakse, kes kül armaste awitab, aga sagedaste haigeid hana kaldale kannab. Sellepärast öerutagu pääd juufste kohast walmistatud Prantsuse wiina rohuga, mis järele tohe we-

retungimise järele jäämist tunnusse ja teise korra õerumise juures hoopis kaub. Kui weretungimine sagedaste tagasi tuleb, siis wõetagu hommikute tund aega enne söömist kaks sööma lusika täit rohtu kuue ehk seitsme lusika täie kuuma weega segatud sisse ja õerutagu pääd õhta enne magama minemist. Sedawi si mõned päämad korrutada, teeb haigusele ifka hoopis otsa.

Pää walu. Kopfschmerzen.

Pää walu kaub ka niisamasuguse õerumise järele, kui see „were päässe tungimise“ juures nimetatud on. Mina olen seda rohtu tuhandel wiisil rohitemiseks pruufinud ja ifka väga kasu-riffalt. Peaks aga pääwalu wastane olema kaduma ja sagedaste ette tulema, siis wõetagu hommikute tund enne söömist kaks söömalusika täit rohtu seitsme ehk kaheksa lusika täie kuuma weega sisse, mis järele pää-walu weel väga arwaste ette tuleb.

Silma põletik ehk haiged filmad. Augenentzündung.

Kui sell' minust ülesleitud rohul ühtegi teist häategewust ega wäge ei oleks, kui aga üksnes filma haiguse arstimiseks, mis tarwis ta proowimise järele õiete loodud on, siis oleks juba inimestel temast rääkimata palju kasu. Selle arstimise juures pole tarwis pimedat tuba, töö mahajätmist ja filma sisse tilgutamist, mis sagedaste filma-haigedele hirmisat kahju on toonud ja mitmed perekonnad häda ja wiletsuse sisse saatnud. Selle rohuga pole filma-haigeil muud midagi teha, kui aga neli kummi kuus korda pääwas puhast linane tasku rästi serw walmistatud Prantsus-wiina rohuga — esmalt külma weega segatud — märjaks teha ja sellega

filmi hästi pühkida ja puhastada. See mõib tööd tehes, käies, sõites, sisseostes ja väljamüües kui ka igas olekus ja seisus paigas sündida ja see rohitsimine on ikka julge ja arvitab. Arstimise juures valu väga vähene, aga kasu suur ja julge. Kui palju ei ole seesugune arstimine teisele kuulda, kui igapäevane arstide harjunud tohtertamine, aga toob ommeti julgemat ja juuremat kasu kui esimine.

Pää-aju põletik. Hirnentzündung.

See kardetaw ja sagedaste surmaja haigus saab alalise Prantsuse-wiina rohuga pää-õerumise läbi, kummi valu väheneb, ära kautatud. Selle lihtlabase rohu pruukimise läbi oleks mõnigi kallis elu mõinud hoitud saada, mis pääle mina julge olen, et emand Malibron Manhesteri linnas, kes pää-aju põletiku kätte suri, tänagi oleks elanud, kui tema arstidel minu ülesleitud ja proovimise järele kasulik Prantsus-wiina ja soola rohi oleks täada olnud.

Hamba valu. Zahnschmerz.

See üleüldes laiale lagunenud inimeste sugu wae-waja saab kõige parem sell' wiisil parantatud, mis ise-äransis naesterahwal imelik ja kohutaw kuulda, aga mina olen oma perekonna kui ka iseene se juures araproowinud, mispärast selle rohu hää-tegewust tungiwalt igauhele kiita mõin; päälegi, mis ei annaks iga kannataja selle eest, kui sellest ärarääkimata walust lahti saaks? Arstimise kunst seisab üksnes selle sees, et senna poole kõrwa, kus hamba-walu tunda, walmistatud Prantsuse-wiina rohku walatakse ja niikaua jäetakse, kummi valu kaub, mis umbes kümne minuti ajal sün-

nib. Ei iialgi pole mina seda rohitsemist ilma kasuta näinud. Terwe hammaste juures saab selle arstimise läbi valu hoopis kautatud, kuna hõõne ja wigase hammaste juures pärast ühekorra araarstimist valu jälle tagasi pöörab ja sunnib nimetatud wiisil jälle edasi rohitsema. Selle juures on ka väga kasulik igapäeval üks kord hamba puhastamise harja valmistatud Prantsuse-wiina rohu fiske kasta ja sellega hambaid ja hamba liha õruda. Selle läbi saavad hambad mädanemise eest kaitsetud ja hamba liha jääb tugewamaks.

Kõrwa valu ja pakkitus. Ohrenschmerz und Ohrenzwang.

Siin arstitagu niisama kui hamba-walu juures, et nimelt Prantsuse-wiina rohku ühte ehk wahetades mõlema kõrwadesse walatakse. Muudugi mõista, et selle juures küllale heidetud wagu si peab oodetama, kuni valu wähenenud on. Kui esmalt juba see arstimise wiis saab proowitud, külap tunneb siis haige ka peagi muud kasu, mis sellest kõige kehale tuleb.

Wähekuulmisega ja hoopis kurdid. Gehörigkeit und Taubheit.

Ka seda raskest haigust awitab meie Prantsuse-wiina rohi wähentada ehk hoopis kautada, selle üle minul mitmed tunnistused on. Siin rohitsetakse nimelt niisama, kui hamba- ja kõrwa valu juures, et nimelt seda rohku õhta enne sängi minemist saab pruugitud. Esmalt walatakse rohku senna kõrwa, kus kuulmine kõige wähem ja seistakse nõnda kümme minutid wagu si; selle järele täidetagu teist kõrwa ja jätagu

rohi üle öö kõrwa sisse, kui see mitte magades ümberpööramise juures välja ei jookse. Seesugune kõrwa walamine ei takkista mitte magamist, waid on nimelt wäga häa.

Samba liha-paistetus. Zahngeschwürre.

Seda tohtertades tuleb üks õhukene linane lappikene mõtta, seda Prantsuse-wiina rohu sees märjaks kasta ja igemete ja palge wahese walutawa paistete pääle panna. Rõige parem sünnib see magama minnes, kus lappikene läbi ööd pääle jääb. Walu wähendamise sünnib kohe; sellegipärast on täieliseks terweks saamiseks kui ka hammaste lahti minemise keelmiseks mõned õhtad magama minnes niisugust arstimist weel korrutada.

Ihu uhatus, nimelt silmanägu ja pää külles. Haut-Ausschlag, namentlich im Gesicht oder auf dem Kopfe.

See kaub ikka Prantsuse-wiina rohu õerumisega, keda uhatanud ehk välja löönud koha pääl tuleb teha, mis siis, kui uhatus hilja välja löönud, muidugi pisut walutab, aga see walu ei tohi õerumist keelda. On aga välja löönud uhatus mõned nädalad wana ja lahtrise sööja-haiguse moodu, siis ei ole arstimise juures mitte walu tunda ja paranemine on julge. Sellegipärast pole kõiki välja löönud uhatusi teha külles, kellest tunda on, et n'ad iseenesest paranewad, mitte tarmis nimetatud rohu õerumisega arstida, sest et täiwerrega inimesel sandid werejaukeseid uhatusi komabel ihu seesst välja lööwad, sellepärast ka iseenesest paranemisega werd selgendawad ja terwist kosutawad.

Wahetaw palawif ja palawikust ülepea. Wechsel- fieber und Fieberanfalle überhaupt.

Rõige palawikude juures saab päalagi magama minemise eel walmistatud Prantsuse-wiina rohuga õerutud ja teisel hommikul wõttagu haige tund aega enne söömist kaks sööma lusika täit sellest rohust, kuue lusika täie sooja-weega segatud, sisse. Naesterahwale mõjub pool osa küllalt. Niisugune tohtertamine tuleb kuus päewa järestiku ette wõtta, ka siis, kui palawik enne seda arstimise aega peaks ärajääma; kestab ta ehk weel kauemgi aega edasi, siis peab sell' wiisil nii kaua tohtertama, kunni haigus kaub. Põhja hommiku tuuledega, mis sääl Prantsuse maa jaus, kus mina elasin, mõne aja eest waljuste puhusid, kaebasid palju inimeisi külma- ehk palawiku ahastuse, pää- ja rinna-walu, kui ka külje-pistjate pärast, kes siis, kui n'ad õues niisugust haigust saiwad, wiibimata majadesse pidid ruttama, sest n'ad tundsid endid raskeste haiged olema. Esmine, kes minu teenijatest nõnda haigeks jäi, saatis arsti järele, kes temale aadrit lastis ja teda — eluga mängides — surmast päästis ehk terweks saamine kül wäga pitka edenes. Teine niisugune inimene oli üks minu metsawahtidest, kellest mina aga kuulsin, et ta ära on surnud. Kolmas oli üks sulane, kes laupäawal haigeks jäi ja pühapäawal juba suri. Neljas wiimaks oli üks kõrwalises asutuses seisaw õppi-pois, keda mina pääw pärast sulase surma juhtuwal kombel waatamas käisin ja kus ka arsti abi niipea mitte wõimalik saada polnud. Mina kuulsin, et tema olla sell' pääwal harjunud wiisil hommiku kel 3 elajate söötmiseks ülestõusnud, aga häktilist külma-, pää- ja rinna walu kaebades waewalt tagasi woodi saanud. N'agu mulle juttustati, olla tema wäga haige ja saada

waewalt weel teist pääwa nägema. Mina läksin teda kohe vaatama ja leidsin, mis räägitud, tõsi olema. Ehk kül juba arsti järele saadetud oli, arwasin mina oma teenija asjas oma kohuseks, oma leitud rohuga, arstinist proowida. Mina lasksin tema pääd selle wedelikuga hästi pesta ja õeruda ja andsin ka kaks söömalusika täit, niisama palju kuuma weega segatud, sisse. Enne äraminemist küsisin temalt, kuidas pääga lugu; tema wastas: — „hää.“ — Kui mina teisel päewal jälle jenna asutuse kohta ülewaatamiseks wälja olin läinud, sain kuulda, et seesama pois hommiku kel 3 juba ülestõusnud ja tööle läinud. Nõndasama sain ka kuulda, et see tohter, kelle järele saadeti, maal ümber sõitmas olnud, ja mitte tulla saanud. Warsti pärast seda tuli see noor pois minu juure terweks saamise pärast tänama. Ülepea on igaseltki palawikute juures tarwis, olgu n'ad teadawast ehk teadmatast asjast tõusnud, et haigetel ikka kohe pääd selle rohuga saab õerutud ja kaks söömalusika täit rohtu niisama palju kuuma weega segatud sisse antud. Sisseandmise wahel olgu kas ühe, kahe ehk kolme tunni pikkused, sedamööda, kuidas palawikud häkkilised ehk üksteise järele tulewad.

Soolde kramp. Kolik.

See saab wiie minutilise aja kestusel sisse wõetud kahe söömalusika täie, walmistatud Prantsuse-wiina rohu, nelja kunni kuue lusika täie kuuma weega segatud, parantatud. Restab see tõbi sissewõtmise järele weel edasi, mis kül minule weel arwaste ette tulnud, siis wõetagu weel teist korda kaks söömalusika täit rohtu pisut wäheama osa weega segatud, kui enne oli nimetatud, sisse. Wahe aega nende sisse wõtmiste

wahel olgu üks tund. Et weel kolmat korda sissewõt-
mist oleks tarwis olnud, on minule aga üks kord ette-
tulnud. Parantatud saab see taud aga julgeste.

Kolera. Cholera.

Saigel tuleb üks ehk kaks korda selle rohuga
pääd õeruda ehk ka niisagedaste kuida pää-walu hood
käiwad ja wõtta kaks, kolm sööma lusika täit sellest
rohust, niisama palju kuuma weega segatud, sisse.
See saagu mõni kord pääwas korrutatud ja mida sa-
gedam ja suurem walu, seda tihemalt saagu pää õe-
rutud ja sisse wõetud. Pääle selle saagu need ihu-
jaud, kus loomulik jume kadunud on, niikaua õerutud,
kunni walu tagasi annab.

Kurgu- ja kaela põletik. Bräune und Halsentzündung.

Et selle juures ruttuline ja mõjuja abi tarwis
on, siis peab selle waenlasega iga wõimaliku wiisi pääl
wõideldud saama. Kõige esmalt klogista selle rohuga
kurgu ja wala siis aegamööda ka mõlema kõrwade sisse
ja püüa umbes kümme minutid kõrwes hoida. Siis-
sida rohuga märjaks tehtud rät ümber kaela, mis kui-
waks saades uueste rohu sees peab niisutama. See
wiis ja rohi on ifka tegew olnud, weel ruttem siis,
kui seda magama minemise eel saab tehtud. Kui pa-
ranemine ka nii pea mitte pole näha ja peawad häda-
korral ka kaanid appi wõetud saama, siis saab selle
rohitsamise läbi haiguse pahemaks minemine ammeti
ära keelatud; siiski ei tohi, olgu kurgu-ehk kaela põle-
tiku juures, selle rohuga kurgu klogistamist, kui ka
päälimiste sildemetega kinni hoidmist mitte tegemata.

jätta. Igakord olen ma selle wiisi pääl rohitsemisega filma nähtawat häda fergitust näinud ja on ka haiguse wõimus alati kautatud saanud.

Mau põletik. Unterleibsentzündung.

Selle tõbe arstimiseks wõtta lühikeste wahel ae-gade sees mittu korda kaks sööma-lusika täit sellest rohust tutwal wiisil kuuma-wee segamisega, sisse ja tee sedawiisi edasi kinni walu wähemaks jääb. Selsamal ajal õerutagu kõhtu selle Prantsuse-wiina rohuga ja hoietagu õerumise wahaeagadel pehme willase riidega kõht kinni, keda weel päält poolt tulise-wee pottiga soendadagu. Seesuguse tohterdamise wiisiga olen mina ifka röömustawat kasu näinud.

Külje pistjad. Seitenstiche.

Need on sagedaste teiste haiguste eelkäijad, ise-äraniis kopsu-põletiku ees aga woib fergeste äraarstitud saada. Pääle selle, kui pää ümberringi selle rohuga õerutud on, tehtagu sedasama ka küljedega. Ei peaks pistjad weel mitte järele andma, siis wõtta kätte rätik, kasta seda ühest kohast rohuga märjaks ja sidutagu ümber kõhu nõnda, et märg kõht, keda kuuwamise järele uueste kastetagu, pistja koha pääle jääb. Üks tund niisuguse rohitsemise järele on kõik minule ette tulnud pistjad hoopis kautunud ja kannataja on, wõib olla ühest hirmsast tõbest lahti saanud, kes oma tulemist ette kuulutas. On aga pistjad wäga walusad, siis on ka wäga hää kaks lusika täit sellest rohust tutwal wiisil kuuma-wee segamisega sisse wõtta.

Jookaja ehk Rheuma töbi. Rheumatismus.

Selle paraku väga laialise, kui ka walusa haigusele saab meie rohust ikka wähendamist ja suurema jaule ka termist. Selle juures pole muud teha, kui walutajaid kohtasid pääwas üks ehk kaks korda selle rohuga öeruda; ometegi peab mõned pääwad, mõnikord terve nädal ja õige mastalisel kordadel ka 14 pääwa sedawiiši arstitama. Näitab see töbi ehk väga õel olema tagasi tulema, siis wõetagu 14 pääwa järgemööda igahommiku tund aega enne söömist kaks söömalusika täit nimetatud rohtu kuuma-weega segatud sisse ja öerutagu keha selle rohuse harjaga. Sellest paistab wälja, et selle kõige õelama kannatamise juures ei tohi ühtegi waewa karta, ega julgust kautada, waid kindlaste lootma, et waew abi läbi tasutud saab. Lootuse kindnitamiseks wõin ma üttelda, et mulle kordagi pole ette tulnud, et jookaja minu rohust hoolimata oleks edasi kestnud. Ma wõiksin paljugi inimeisi nimetada, kes jookaja pärast terwed talwed toast wälja ei saa, et nende arstid juure muretsetud harjunud rohuga awitada ei wõi, aga kelle liikmeid Prantsuse-wiinast ja foolast valmistatud rohu pruukimine juba 14 pääwaga wõib parantada.

Gichti töbi ja rheuma-seltsilised gichtihaigused. Gicht und rheumatische Gichtanfalle.

Et see kannatamine werest tuleb, siis on ka tarwis, et haige seda rohtu sisse wõttab. Öhtu magama minemise eel öerutagu pääd ja teisel hommikul wõetagu enne söömist tund aega kaks söömalusika täit, kuuma weega segatud, sisse. Seda tee 12 kummi 14 pääwa järgemööda ehk weel parem: öerutagu, niifaua kui haige seda wäljakannatada wõib, käega ülespaistetamud, hai-

geid ja walusaid kohte. Muidugi mõista, et niisuguse juurdunud sehesmise tõbega kannatuse- ja pitkameelega arstides tarwis ümberkäia, kui sellest tahetakse lahti saada.

Päälmised wead ja igaseltki põlenud haawad.

Verbrühungen und alle Arten von Brandwunden.

Need wead saawad selle Brantsuse-wiina rohuga peagi parantatud, kui haawade- ja wigased kohad selle rohuga päält õerutakse. Simine õerumine on muidugi kaunis walus, mis järgmisel kordadel vähemaks jääb ja wiimaks hoopis kaub. Saaw paraneb pea, kus juures aga raswa küünlaga ehk mõne muu raswase asjaga weel määritagu. Minu kaasaratsutajal (ratsa-õditjal) oli kord õnnetus, — ühe laengu-osa püüsi rohu läbi, mis laua päält, kus juures ta istus, põlema liües wasto filmi kargas, — oma filmi nõnda põle- tada, et ta ühe filmaga sugugi-, teisega aga weel wähe näha wõis. Selle rohuga sai, üks pool tundi pärast seda õnnetust, filmi pestud, mis pois ilma walust hoo- limata edasi tegi. Selle kasu oli see, et wiwendama ja kuwendama korra filmade pesemise juures enam wä- hematki walu tunda ei olnud ja ratsa-pois 15 kuni 20 päawa pärast jälle täieste terve oli. Päälegi olid tema filmad, mis enne haiglased olid, pärast arstimist hoopis paremad.

Külmawõetud kohad. Frostbeule.

Need wead saawad parantatud, kui külmawõetud kohtasid walmistatud Brantsuse-wiina rohuga hästi õe- rutakse; ometegi on siin juures tähentada, et niisugusel korral niikaua õeruma peab, kunni külma wõetud kohad jälle täieste kuivaks saanud on. Üks weel lihtlabasem

rohi selle arstimiseks on, kui külmavõetud käsi ehk jalgu pakku soolveega pestakse ja seda ilma kuivatamata külmavõetud kohta külge lastakse kuivada.

Häkkilised palawikud, jampsimised ja hullud tujud. Heftige Nervenanfalle, Delirium und Anfalle von Raserei.

Rõik need haigused, kelle märgid: inimese loll olek, tuhm meel, sääl juures ka jampsimine ja waimu-ehk rumal haigus on, — saamad Prantsuse-wiina rohuga wähentatud ja sagedaste hoopis äraparantatud. Seruda tuleb kaks kummi kolm korda päewas päälage kümme kummi wiisteistkümme minutid ja nõnda korrutada kaks kummi kolm päewa; ka peawad terwise edendamiseks kaks sööma-lusika täit sellest rohust tutwal wiisil kuuma-wee segamisega, sisse wõetud saama, nimelt tund aega enne söömist ja nõnda järgemööda kaks ehk kolm päewa. Minul on mahti olnud selle rohu väga kasuliku hää-tegewust kahe isearalise haigusega inimese juures tähele panna. Esimine kord oli minu naabruse elawa arsti juures. Temale lõi häkkiline pää-aju põletik hullu tujudega, mille kannatuse ajal ta kõik enese ligi olewaid asju ära häwitada tahtis; ka oldi tema mõistuse kautamise pärast hirmu täis. Ühe niusuguse hullu moodu möllamise juures sai teda pääst ja mõjalt üleüldes selle rohuga õerutud, mis kohe abi tegi. Haigus andis järele, nenda et haige magama jäi ja ülestõustes terve oli, ega ei ole sest saadik enam niusugust tõbe kannatanud. Teine oli üks minule tutaw naesterahwas, kes häkkilises nerwide palawikudes kannatas, kelle järele wäsimus ja meele tust tuli, mis rahutu olekute ja hullu tujudega wahetas. Kõik oli

koige mõimaliku rohtudega püütud arstida, aga kõik asjata, nõnda et teda hullu haigusseesse kardeti jääma. Mina nägin seda naesterahvast tema mehega sagedaste ja andsin neile nõu, minu leitud rohtu proovida, sest et ma tema abitegemuse pääle julge olin; see naesterahvas põlgas ikka seda ära. Viimase sagedama haiguse järele — ilma arstide abitegemata — tehti ometi minu nõu järele. Esimise pää-õerumisega sai haige kohe palju rahulikumaks, teise õerumisega seltsamal pääwal palju enam ja kolmandama õerumise juures seltsamal pääwal oli see naesterahvas täieste terve, ega ei ole sest saadik enam nerwide palawikus kannatanud. Kui nimetatud kannatused õerumise järele ka kohe ära jääwad, siiski teeb haige hästi, kui kolm kuni neli pääwa järestiku tund aega enne söömist kaks sööma-lusika täit rohtu tutwal wiisil kuuma-weesegamisega, sisse wõttab. Siin juures pean nimetama, et kõik hullu majade eestseisjad, kui ka kõrwalised rahwas, kelle pääle hullu haigete ülewaatamine on usutud, enese kohusseks peaksiwad tegema, nende õnnetuma kannatajate pääd Prantsuse-wiina rohuga õeruda. Minu kümne aastase arstimise järele wõin ma tunnistada, et see rohi palju haigete juures imetelemise wäärt õneliku abi on teinud, aga ei kellegi juures kahju. See oleks südamest soowida, et minu proowimise kasu kannataja inimeste hääks pärast awalikus ajalehtedes kuulutatud saaks.

Sööja haawad. Krebsihäden.

Selle hirmsaste möllawa ja laiali tungiwa tõbe parandamiseks on minu oma õppimise ja tõeteadmise järele niipalju tõetunnistusi, et minu rohtu ilma kassipidi mõtlemata wõib pruukida, kui sööja mitte weel

wäga wana ei ole, et juba palju wõinust oma kätte on saanud; aga fiiski saab selle rohuga arstimisest kõige suuremat kergitust. Kas üks haaw sööja moodu on, saab kergest tunda, kui selle rohuga arstid: iga muu haaw walutab kangeste, kui teda walmistatud Prantsuse-wiina rohuga määritakse, üksnes sööja haaw ei waluta mitte, ja paraneb fiiski ilma mõtlemata usinaste. Edasi rohitsemine sööja haawast selle rohuga on ka niisama lihtlabane. Haaw saab päewas kolm kummi neli kord pestud ja õhufene linase riide lappikene, mis rohuga märjaks tehtud, pääl hoitud, keda kuimaks saades uueste peab niisutama. Pää saagu kümme minutid magama minemise eel õerutud ja õö-müts pähe pandud; teisel hommikul tund aega enne söömist kaks sööma-lusika täit rohtu seitsme ehk kahetja lusika täie kuuma weega segatud, sisse wõetud. Seda wiisi tuleb rohitseda, kummi sööja kaub, mis sagedaste neli, kuus ehk kahetja päewa kestab. Saab sedawiisi aegamööda ifka tehtud, siis saab see paraku sage inimeste piinaja haiguste kirjast hoopis kustuma. Meist õnnelikuiist parandamistest, mis minu enese arsti kunsti läbi on ette tulnud, tahan siin aga ühe juttustada. See oli ühe noore mehega, kellel jooksjä kuus kuud ninas oli. Kui tema minu juure toodi, olid juba kõik teadawad rohud äraproowitud, aga ometi asjata. Wiimase kahetkümne päewa ajal oli walu ilmfannatamataks tõusnud, et enam filma finni ei saanud ja haige tundis ifka, ifearanis kaela sees ja teise kõrwa all walu kangelaks minema. Mina lasin kohe kõik haawa ja pää selle rohuga pesta, mis järele haige wäga rahuliste magama jäi. Teisel hommikul sai temale kaks sööma lusika täit sellest rohust kuuma weega sisse antud ja päewas kolm korda selle rohuga pestud, kui ka rohu sees märjaks tehtud lappikesega kaetud. Selle teise päewa õhta sai

aga pää õerutud, kolmandamal päeval weel üks kord pestud ja siis säätud korra järele õerumise, jissewõtmise ja haawa pesemisega parantatud. Nelja nädala ajal oli haige täieste terweks tehtud. Selle peale tulivad kuus sööja tõbilist inimest korda mööda minu juure ja soowisid parandatud saada. Kolm sööjad olid juba kaunis wanad, kaks alles hakkasid. Kõik wiis saidwad ilma walu tundmata ennenimetatud kombel arstimisega parantatud. Kuues sööja tõbeline inimene oli üks neist, kellel esimise sündimise õiguse järele enesel üks „kuulsa nimega arst“ oli. Kui tema haaw minu rohuga pestud sai, jooksis see kangeft werd, keda mina hää tundsin olema, sest et haigus pärast were kinni jäämist hoopis parem oli. Haige sõbrad olid teise mõttelised, kutsusid tema arsti, kui ka teised Egiptuse maa kunstimehed, kes waimustatud ja ühel meelel tõutasid: haiget mitte enam oma läwele laska, kui tema minu rohtu weel pruugiks. Haige tõutas ka seda teha ja on ka wist sõna pidanud, sest pea pääle seda kuulsin ma teda — surnud olema. Need teised wiis haiged said kõik terweks ja elawad weel tänagi.

Ropsu põletik. Zungenentzündung.

See kardetaw haigus saab ifka sellega parantatud, kui haigel pääd selle rohuga õerudakse ja päewas kaks kummi kolm korda tuttaw osa rohtu sooja weega segatud sisse wõetakse; nõndasama ka rohuga märjaks tehtud lapp selle koha pääl hoitakse, kus pistjad ja walu kõige suurem, sest see on selle rohu pää häädus, et ta kõik põletikud parandab.

Tiistuse töbi. Schwindsucht.

Ma ei ole sugugi selle üle kahewahel, et suurem osa tiistuse haigeid mõiksimad päästetud saada, kui neil üks määratud aeg nende haigeks jäämisel pääwas pääd ja rinda valmistatud Prantsuse-wiina rohuga saaks õerutud, niisama päewas üks kuuni kaks söömalusika täit sellest rohust, kuuma weega segatud, sisse wõetakse.

Ma tahan aga ühe tähenduse selle, nõnda ööldud, „imelise parandamise“ üle, ühest proowimise järel parandamata haigusest rääkida, sellest üks Prantsuse maal ja teine Wan saare pääl ette tuli. Juuli kuus 1838 aastal kutsuti mind ühe noore mehe, lese naese ainja poja juure, kes rääkimise järele surma woodi peal olla ja weel aga oma asemelt ära kantud saada, kui woodit tarwis ülesse teha. Minu rohu pruukimine näitas juba hiljaks jäänud olema, aga et see rohi üheski asjas kahju ei tee, siis tegin sellega järgmisel wiisil katset. Kõige esmalt sai ülemine pool pääd valmistud Prantsuse-wiina rohuga hästi pestud, — wähe aega selle peale sai tema sellest kaks sööma lusika täit tutwa wiisi pääl kuuma wee segamisega juua, kelle järele üks pehme linane rätt kahekorra käänatud ja rohu wedelikuga sisse kastetud rinna pääle pandud sai, nimelt seda hirmust kõha wähendada, mis sagedaste wäga kange pääle tungiva wäega kõwa kollase röga wäljaajamisega pääl käis. Mina säätsin weel igapäewast sisse wõtmist hommikute tund aega enne söömist ja jätsin teda maenitsedes ema hoolele: näidatud wiisil rahuliste edasi arstida. Igapäewase kuulamise järele, kas ehk arstimine kasulikult edeneks, sain ikka „ei“ wastuseks, nõnda et pärast lootusegi ära kautasin, teda terweks saada. Wiimaks ütleb haige minule, et tema küll weel kõhida,

aga kõha endisel viisil mitte enam walus ei olla ja ka röga wäljaajamine olla walge wahu sarnane. Selle pääle lastsin mina arstimist edasi toimetada. Kuus pääwa pääle selle rääkis haige, et temal nii suur söögi isu olla, et ta kõik toitu wõiks süüa. Selle pääle sai süüa, kofus, tõusis ülesse ja käis naabreid waatamas. Pea selle järel tundis ta kange walu oma külje sees, mis paiset ja häktilist põletiku sümmitas. Selle rohu sees märjaks tehtud rätti pääl hoidmisega wähenes walu ja paise ehk põletik tuli ühe nädala ajal pääle. Sellest paiseft wälja jooksnud mädaga kadus ka ühtlasi kõha, haige sai söögi isu, kofus ifka enam ja pruukis seda rohku edasi. Üks õppetatud arst jääb ümberkaudu armas seda haiget seeford pääsnud olema; mina ei wõinud aga enam niikaua Prantsuse maale jääda, kuni see paise parandatud oleks saanud ja ei ole ka tänmini kuulnud, et ta ifka haigeks oleks jäänud. Teise seefomasuguse minu rohuga parantatud tiifituse tõbe üle räägib üks awalik ajaleht „Mans Liberal“ järgmisel viisil: „Meie wiimases numbris seisis üks kiri, mis ühe uue, hoopis lihtlase rohu üle räägib, kellega mitmesugused kardetawad haigused saada parandatud, misga inimese sugu waewatud on. Et selle kirja-tükki mõtte mitte ei ole üht oma kasu pärast kihutatud tähelepanemist aratada, waid ühest enese kasu pääle waatamatast rahwa sõbrast tuleb, sellepärast wõtsime meie teda rõemuga wastu ja ei wiibi ka praegu üht kirja lugejatele ettepanemast, sellest selle rohu ruttuline ja kasulik tegemus wälja paistab. Kiri on nõnda: „Üks noormees, kes mõne aja meie Man saare peal elas, läks umbes kolme aasta eest ära siit lõuna Karoliina selle mõttega, jääb elama jääda, keda juba mõned tema sõbradest enne teda olid teinud. Et teda säälnu lõune kliima fundis, tuli tema umbes nelja nädala eest seie

tagasi, selle lootusega, rinna tõbest ehk tiiskusest lahti saada, keda ta mitme aasta eluga Karoliinas oli saanud. Kui tema sellest eespool nimetatud uuest rohust oli teada saanud, tegi tema ettekirjutatud viiji pääl sellega arstimise katset, kelle kasu see oli, et kolme nädala ajal kõik tiiskuse tõbe riismed kadusivad ja tema nüüd jälle mõttes on, Ameerika maale tagasi minna, et ennast sell korral omieti säääl muidu terwes kohas elama asutada. Kas ei peaks see mitte iga arsti ja rahva sõbra kohus olema, kõik proovitud täädused tähele panna ja neid tarvilisel korral rahwa kasuks pruukida?"

Rinnised rinnad ehk rinna ahistus. Asthma.

See hirmutegija haigus saab parantatud, kui magama minemise eel ülemine pool pääd selle rohuga õerutakse ja teisel hommikul nimetatud ajal, see on üks tund aega enne söömist, 2 sööma lusika täit tutmal viijil kuuma wee segamisega sisse võetakse ja nõnda viiji mõned päädwad edasi tehakse. Meie õppetaja õde kannatas kaua rinna ahistuse kimbatuses, ilma arstide käest abi saamata. Tema võttis viimaks oma wenna nõuandmise pääle walmistatud Prantsuse wiina rohtu pruukida ja sai lühikese aja sees terveks.

Rohu, kõha ja külmetamine. Schnupfen, Husten und Erkältung.

Selle rohu pruukimise läbi saawad külmawõetud ehk külmast muritud kohad kergeste parantatud. Pääd külmetamise pärast õerutagu pääd; on tõbi kaela sees, siis logistadagu selle rohuga kurku sees ja õerutagu kuflatagust rohuga päält; nõnda sama täidetagu mõle-

maid kõrnu kümne minutilise rohu sees hoidmisega. Niisugused külmetamised on sagedaste vastalised kaduma ja ei tohi rohitsemisega mitte ruttu järele jätta. On aga rindade külles wiga, siis kastku haige kottupandud rätt selle rohuga niiskeks ja pangu rinna pääle, mis pääle paranemine üialgi tulemata ei jae. Rohu kurgu sees klogistamise juures on hää, kui seda rohtu leige weega saab segatud, et selle wiisiga wähehaawal kõhima ajab.

Lahtine kõht. Durchfall.

On kõht väga lahti, siis õerutagu esmalt pääd selle rohuga ja mõdetagu koha selle pääle 2 sööma-lusika täit kuuma weega segatud sisse. Sedawiisi tehtagu päiwiti kolm ehk neli korda. Siis oleks see kõige juurem taud, kui töbi juba mitte teisel pääwal möödas ei ole, ehk vähemast pole see mitte minule kauem ette tulnud. Kerge kõhu lahti oleku korral pole tarmis ei seda rohtu ega kedagi muud rohtu pruukida, et lahtine kõht inimese keha puhastamiseks terwisele hää on.

Wenitamised ja niikastamised. Berrenkungen und Verstauchungen.

Niisugused wead saawad harjumud wiisil wenitatud ehk niikastatud koha õerumise läbi parandatud. Kui see aga ei peaks mõjuma, siis kasta üks rät kahe ehk kolme korra käänetud selle rohuga niiskeks ja sidu ümber wigase koha; ühe ehk kahe päawe sees on jälle kõik parantatud, nagu emegi, iseenesest on mõista, et ümberhoitud rät kuivaks saades uueste peab niisutama. Arstide tohterdamise al peab niikastanud haige kuude

miisi karmatama, mis meie rohu läbi ühe pääwaga
 mõib parandatud saada. Mitme nädalate miisi arstidest
 tohterdatud haigele olen minna mäidanud, kes minu abi
 ohimä talid, et mõne tunniga kahe korra õerumise
 läbi ja öeldud miisib ka kinni seutud, parandatud olid.
 Üks puusepp, kes redeli päält teise jala pääle kukkunud
 ja kolm nädalad kange walu kannatanud oli, otfis
 minna juures abi, tena jallefinise poole tunni ajal
 walust lahti ja läks kolmandamal päawal juba tööle
 tagasi, ilma et minu poolt tema arstimiseks muud
 oleks tehtud, kui aga seljaluid selle rohuga õerutud.

Alwatused. Pähningen und Schlagfälle.
 Selle juures on arstimine seda tegemam, mida
 ruttem pääle alwamise rohitsetud saab. Alwatus
 misel on niipea kui ülemine pool pääd kui ka almatud
 teha jaagu, võimalikult ühekorraga, mis kaheimeesat
 läbi mõib sundida, selle rohuga õeruda ja haigele selle
 juures 3 sööma lusika täit, kui naesterahwas, kus
 2 lusika täit, — kuuma meega segatud, sisse anda.
 Sissewõtmine peab ikka korrutatud saama ja mõib häda
 juures järel sisse wõtmisel wahetegast olla. Wõtta
 poole mõib pääwiti ühe korda hommikute sisse wõtta
 ja kolm kuni neli korda õeruda, mis nõndakaua teha
 tuleb, kui alwatus taub. Selle juures tahaw ikk aga
 ühe rahenduse selle rohu õnneliku pruukimise üle teada.
 Nand Simson, mis tähelepäntimise waart Suides Port
 moidis elaw katupimees, oli umbes neli nädalat rahan-
 duist tunnud ja tehest poolt täieste alwatus. Kui
 tema Siwerpoolsi linnas elaw poeg, sellel see parandam
 valmistatud Prantsuse wõina rohi tuttam oli, seda
 furba sõnnet kinnis, kirjutas ta ruttu koda, et tema

isat nõnda Prantsuse wiina rohuga pidi rohisedama. See sündis ka seest- ja väljaspidi ja isand Simson, keda kõik ilm arwas kautanud olema, oli kolme nädala ajal jälle nõnda kaugel, et tema oma tööd jälle võis edasi toimetada ja liikmeid endisel wiisil pruukida.

Rihwtise usside ja insektide hammustamised.

Bisse von giftigen Schlangen oder anderem Gewürm.

Hammustamise järele kohe awitab selle rohuga haawa pesemine ja õerumine otsego üks selle wiga wastane fihwt ja parandab nõnda pea selle haawa lühikesse ajaga. Üks minu leinajatest oli aastal 1833 ühe heinamaa pääl lõuna puhkamisel ussi läbi kaelast hammustatud saanud. Wähe aja sees paistetas tema kael nõnda ülesse, et enam hingata ei saanud ja tema elu juba kaalu pääl oli. Teda toodi minu juure; mina lastsin haawa pesta ja õeruda ja iga pääw nõnda edasi teha. Tuba kolmandamal nädalal võis tema jälle tööle minna, kuna üks teine tema wiisil ussift hammustatud ja „Komorantini“ hospidali wiidud inimene weel 12 kuu ajal polnud terweks saanud.

Grilaste, mesilaste ja kärblaste nõelamine.

Wespen-, Bienen- und Fliegenstiche.

Nõelamisest walutawaid kohte õerutagu kohe selle rohuga, weel enne kui paistetusele ajab. Walutamine jääb kohe maha. On aga juba paistetuse ajanud, siis peab kauem edasi õeruma. Sagedaste tuleb kärblaste ja sääskede hammustamisest roosi moodu põletik ühes paistetusega. Mõned õerumised selle rohuga, kui ka sandil korral selle rohuga niiskeks tehtud sidutama

riietega parandavad seda põletust kohe. Kihwtifed kärblasse nõelamised, kes raibetest ehk kihwtifest põrna põletiku-elajast kihwti sisse on imenud, ei ole küll, et sääl filmapilgune arsti abi tarwis on, mitte seie arwata, aga ka nende arwa ja hirmsa õnnetuse wastu awitab see rohi, kui nõndapea nõelamise haawa selle rohuga pestud saab.

Roofid ja igamoodulised wäljaspoolised põletikud.

Die Rose und alle Arten von äußerlichen Entzündungen.

Niisugused wead saawad kõik palja õerumise läbi parantatud, sest selle rohu häätegemus on juba sadade juures proomitud tõde. Üks õppetaja põhja Inglismaalt oli nõnda hää ja andis meile ühest seesugusest paranduse wiisist täädust, mis meie siin tema oma sõnadega jälle teistele kuulutame: Kui mina toona ammetliku asjade pärast oma naabri mehe juures käisin, leidsin mina tema naise õiete haletsemise wäärt terwise juures. Ta ei teadnud walu pärast, mis teha, — teine käsi ja käewars oli tulipunane ja ülespaistetatud, — temal oli roos käe sees. Ta rääkis, et kahel ööl filma finni põle saanud. Mina palusin luba, teda awitada, mis ta rõõmuga lubas. Kohe saatsin ma walmistatud Brantsuse-wiina rohu järele, kes minu majast uialgi sest saadik ei lõppe, kui mina tema parandawat wäge olin tundma saanud, ja pesin umbes tassi täiega haige kät ja käewart, arwata 10 minutit. Abi tuli sellest filmapilt, nõnda et haige selle häkilise walu wähenemise üle hoopis kohmetanud oli. Tohtertamine oli enne lõunat kell 10. Pääle lõuna söögi tulin mina jälle haige terwise järele kuulama, ja leidsin teda magufaste magama. Öhtu sai õerumine korrutatud, niisama ka teise pääwa hommiku ja õhta. Nõnda sai neljakümne-

tunnilise parandamise järele haige käsi niisama terveks, kui ennegi. Ühe tähenduse selle rohu läbi parantatud häfilise jala põletiku üle, räägib üks haige isand J. S. Balancel (räägi Balante) ühes Leedi linna ajalehesse kirjutatud kirjas „Leedi Intelligence“ nimelt nõnda: Mina kannatafin ühe kurja jala põletikuga, kes seitse kummi kahetsa kuud kõigest arstide rohtudest hoolimata möllas, nõnda et juba mõtte tuli jalga otsast maha lõigata, et aga sellest hirmjast walust lahti saada. Sellesuguse piinaliku korra sees lugesin mina ühes awalikus ajakirjas härra Lee läbi ülesleitud Prantsuse-wiina ja soola rohuft. Kohe tegin selle rohuga tohtertamise katsed, mis ilmarvamata hääste korda läks. Põletik kadus ja nelja nädala ajal olin mina jälle terve, et wõisin endisel wiisil tööd teha. Seda olen mina oma kohuseks pidanud, kõigile teada anda,

Näu walu. Nervöser Gesichtsschmerz.

See walutam haigus saab selle rohu pruukimise läbi ikka wähendud ja kui see aga üksnes silma-näu sees on, ka hoopis parantatud. Kõige esmalt õerutagu pää ülemist poolt walmistatud Prantsuse-wiina rohuga ja täidetagu ka see kõrw rohuga, mis walule lähem on ja jäetagu rohi kümme minutid kõrwa sisse; selle pääle õerutagu seda kohta, kus see kolkutõmbaw walu on. Kui sellest weel soowitam parandus ei peaks tulema, siis wõetagu pääwas pääle kahe kummi kolme korralise edasi õerumise ka iga hommiku kaks sööma lusika täit, kumma weega segatud, sisse. Kaks nädalad nõnda edasi tohtertatud, toob täieste parandamist.

Sappi töbi. Gallenübel.

Töbe kannataja õerugu magama minemise eel ülemine pool pääd selle rohuga ja wõtku teine hommiku enne nimetatud ajal ja wiisil kaks sööma lusika täit sisse. Seda tehtagu 20 päewa järastiku. Tuba kümnemal päawal tuleb filma paistaw muutus haige paledes nähtawaks, et endine kollakas ja kahwatanud näu karm punaseks ja loomuliseks ümber muudab ja kahetümmemal päawal see töbi hoopis kadunud on.

Wanad sööjad ja lahtised haawad. Alte Schäden und offene Wunden.

Nende tõbede parandamiseks on aga üksnes tarwis haawa pääwas kolm korda selle rohuga puhtaks pesta, kui ka ühtepuhku rohuga niiskeks kastetud linane rät haawa pääl hoida nii kaua kui terweks saamiseni, mis mitte kaua tulemata ei jää. Mina wõiksin raamatud niisugustest wana sööjate ja lahtise haawade parandamisest täis kirjutada, kui ma kõik tahaksin üles lugeda. Siin nimetan aga mõned. Mõne aja eest räägiti minule ühest minu wabatikust, kes haige kae pärast juba kaks kuud põle wõinud tööd teha. Kui mina teda waatamas käisin, kuulsin, et tema kahetsa nädala eest kääst aadrit lastnud, mis järel põletik kae sisse lõõnud. Arst, kelle käest tema abi otsinud, on soojad mähkmed ümber hoida käskinud, mis midagi põle awitanud, waid nelja nädala ajal kaewarre pääl hirmus lahtine haaw wälja lõõnud. Teise korrast arsti abi palumise juures kästus sooja mähkmete ümberhoidmist edasi teha, mis juures mees üksnes kõige hirmsamat walu kannatas, ühtki ööd ei maganud ja otsegu inimese warjaks oli kofku kuiwanud, kui mina teda nägin.

Mina ütlesin temale juba aja küll olema, need soojad mähkmed abju wõtata, kui tema oma käest ei taha ilata jääda ja saatsin temale oma rohtu. Tema pesi hool-
faste seda haawa ja hoidis niisaks kastetud rätli pääl. Kui mina kolme päewa pärast haiget nägin, oli tema juba nõnda kosunud, et mina teda waewalt tundsin. Tema oli kobe esimise öö rahuliste maganud ja oli kümnemal päawal juba niikaugel terwisega, et tööle wõis minna. Pea pärast seda juhtumist kuulsin minna ühest mehest, kes kuus aastat juba lahtise sööja haigusega jala sees kannatas, mis wiimaks põletikuks lüües nõnda üles paistetas, et enam tööle ei wõinud minna. Mina andsin temale oma rohtu ja kästisin teda tutwal wiisil wäljaspoolt pruukida. Paranimine edenes nii ruttuste, et tema kolmandamal päawal minu juure tänama tuli, kuna ta enne minu rohu pruukimist häda-
waewaga kätte nõjal edasi ronida sai. Tema rääkis minule, et põletik ja paistetuse selle kolme päewa sees hoopis olla kadunud ja tema wõida jälle tööd teha. Tema pruukis seda rohtu edasi ja sai hoopis terweks. Kui palju õnnetumaid ei kannata mitte wana sööjate ja lahtiste haawadega, keda seiejaadik ilmparandamataks peeti? Kas ei peaks sellepärast mitte iga rahwa sõbra kohus olema, selle odawa ja lihtlabase rohu parandawat wäge wõimalikult palju igal pool kuulutada?

Külm põletus. Kälter Brand.

Selle parandamiseks on soolaga walmistatud Prantsuse-wiina rohi väga tegew ja tahan aga sellest ühe ainuuse tähenduse rääkida. Üks woorimees, kelle käes hobused lõhkuma läksid, oli rattaste alla jäänud, kus tema käsi raskete sai piigistud ja kaks sõrme otsast ära murtud. Niisuguste asjadele pruugiti muidugi

kohe arsti abi, mis aga mitte ei awitanud, waid põletus ehk brand sisse löi. Teda toodi minu juure, — mina andsin temale seda rohtu. Saaw sai sellega pestud, mis küll esmalt suurt walu tegi, aga umbes paljalt pool tundi kestis ja teise pesemise juures hoopis vähem oli, kunni walu hoopis wiimaks ära kadus. Siis sai üks linane rät niiskeks tehtud ja käe ümber sidutud ja ühtepuhku niiskelt pääl hoitud. Selle asemel, kuna tema oma esimise arstimisega elu oleks kautanud, sai selle uue arstimise wiisi pääl käsi pääw pääwalt paremaks. Peagi oli haige hoopis terve ja wõis oma teenistust uuesti algada.

Muhud ja kaswjad. *Beulen und Geschwüre.*

Keid ei wõi küll mitte kaswanise ajal selle rohu läbi ära kautatud ega tagasi hoitud saada ja ei ole ka seda tarwis; jüski selle rohu sees niiskeks tehtud lappifene muhu ehk kaswja pääl hoitud, hoiab põletuse ja walu eest ja kifub seda ruttem paise ehk muhu ihu seest wälja ja teeb lahti. Wuidugi mõista, et lapp kuiwaks saades uuesti peab niijutatud saama.

Lõige haawad. *Schnittwunden.*

Mina ei usu mitte, et kõige terawa lõige riistade läbi juhtunud haawadele paremat parandamise rohtu wõib olla, kui meie lihtlabane rohi, sellega parandamine vähematki walu ei tee. Üksnes on aga lappifene selle rohuga niiskeks teha, haawa ümber siduda, et haaw kofku hoitud saab ja seda lappi kuiwaks saades wäljaspoolt, ilma päält ära wõtmata, niiskeks teha, kunni haaw paranemud on. Paranemine tuleb alati väga ruttu.

Nüüne-kaswja ehk uss. Nagelgeschwür oder Wurm.

Nüisugused walutawad põletikud sõrme küünte all, mille jumnil ka küüned ära aetud jaawad, parantakse sellega, kui, kas sõrme selle rohu sees hoitakse ehk ka niiskeks tehtud lappikene sõrme ümber sidutud ja niikaua niiske hoitud saab, kuni sõrm terve.

Reie-luu- ja seljaluu valu. Zendenreizen und Rückgratschmerzen.

Reie luu kottotõmbamise ehk walu wastu peab kaks ehk kolm korda päewas walutawaid kohtasid õeruma Prantsuse-wiina rohuga. Si peaks sellest weel mitte walu kaduma, siis õerutagu magama minemise eel juufste koht pääd sellesama rohuga ja wõetagu mõned päewad järestifu hommikute tund aega enne söömist kaks sööma-lusika täit keewa weega segatud sisse. Seljaluu valu pärast õerutagu aga magama minemise eel pääd selle rohuga ja wõetagu teisel hommikul eel söömist kaks sööma-lusika täit kuuma weega segatud sisse. Sedawiisi tehtagu kaksteistkümmne päewa järestifu. Kui walu õige kange ja õerumine ega sissewõtmine mitte ei awita, siis sidutagu üks selle rohuga niiskeks tehtud rät kõige rohkem walutawa koha pääle ja uudistagu seda tegu päewas kolm korda. Sellesuguse tohterdamise järele annab see töbi ikka järele, kui ta ka igakord jäädawaks mitte ära ei jää.

Ummistuse töbi. Indigestion oder Unverdaulichkeit.

See häda, kellega enamiste iseäranis wanad inimesed waematud jaawad, saab seeläbi kergeste parantatud, kui pääd selle rohuga üks kord õerutakse ja üks

ehk kaks sööma-lusika täit kuuma weega segatud sisse võetakse. Kui töbi koha ei peaks lahkuma, siis korraga sissevõtmist kahel ehk kolmel hommitul. Selle juures on abisaamine kindel. Dmetegi on kehajaukete korrapäraliseks liigutamiseks, kui võimalik, õuues käimine väga kasuline, mis teeb, et wälja aetud waenlane uueste wana pesasse tagasi ei tule.

Selle rohu pruukimine laste tõbede juures.

Anwendung des Medicaments bei Kindern.

Gesseiswad nimelikud haigused ja nende tohterdamise wiis on enamiiste täiskaswanud haigete kohta räägitud; sellepärast on tarwis laste haiguste arstimiseks, selle rohuga, mõned sõnad weel juure lisada. Ka laste tohterdamiseks on see rohi väga kasuline ja on minul mitmed ruttulised abisaamised, kui proowitud tõe eesmärk, tohterdamiste juures nähtud. Üksnes sandist keha olustest ihu pääle wälja löönud paised, ära katjutagu selle rohuga laste juures parantada, et see loomulikult iseenesest wälja lööma peab. Ka ei woi lastele seda rohutu mitte sisse anda, waid aga wäljaspidi pruukida, mis juures ka umbes nelja aastase lastele ühekorralisest pääderumisest küllalt saab, nendasama ka wanemagi lastele; wiimastele aga siiski weel tarwilisel korral ükskord derumist korrutada võib. Üleüldes olen mina leidnud, et lastel, kellel ükskord pää derutud sai, termemad ja paremad wälja nägid, kui need kellele seda mitte tehtud polnud. Nii mitmest minu läbi parantatud lastest tahan mina aga ühe tähenduse rääkida. Kord juhtusin mina oma rahwa ülewaatamise juures leidma, et minu walitseja kolm last palawiku haiguses maas olid. Kõige wanem neist oli üheksa-, aga teised kaks alla nelja aastad wanad. Kõik ühtewiisi kõige

langemas higris ja palawikus maas. Mina lastein neit
niipea kohe p   d selle rohuga   eruda, mis juba tohter-
tamise kestusel lap  i kohe paremaks awitas. Laste isa
rääkis minule teisel hommikul, et lapsed juba tohterda-
mise p   awal maast ülesse tõusnud, et endid hoopis
terwed tunnud olema, ja neil ei ole ka p   ale selle
enam iialgi palawiku tõbega woidelda olnud.

Ruida seda rohku weel woiks pruunkida. Wie das Medicament noch anzuwenden sein m  chte.

Gespoolse nimelikult ülesantud haiguste juure,
mis sadade wiisi minu oma silma al parantatud saanud,
tahan ma weel mõne sõna niisuguste haiguste pärast
juure lisada, mis minu 10 aastase proowi-ajal mitte
ette tulnud ei ole, aga selle paranduseks mina seda
rohku j  iski tululiseks arwan. P   -ajudest p   -  eru-
mise läbi tulnud h   tegewus kõigile keha jaufestele, on
proomitud ja juttustatud; sellepärast woib teada, et
k  if jampsimise-palawikud õnnelikult meie rohuga woidwad
parantatud saada. Juba see põhjus annab tunnistust,
et selle rohuga wäga kasulist abi saaks tehtud, kui k  if
tohtri härrad ja hullu-majade eestseisjad kord selle
pääle m  tleksiwad — mis pääle aga esimisel aasta-
sada jookkul wist lootust pole — et kõigil waimu-hai-
getel p   d selle rohuga saaks pesta lastud. Et mina
  ra olen näinud, kui suur abi see rohi kõige kurwa
haigustele, nagu kihwtised usside- ja insektide hammusta-
misele, on teinud, oleks see ehk ka tulus, hullu koerade
hammustamise juures seda rohku proowida.*) Peaks

*) Et ruttu ihu sisse tungim kihwt w  ljaetud saaks, annab Dr.
Buisson n   uu niisugust õnnetumat wihu-saunas 57 kraadilise ägeda sisse
wiia ja s  is weel leili kunni 63  ni lisada. Aga ka woib ruttuline ja
sagedaste korr utadaw Prantjuse-wiina rohuga pesemine haawa kihwti kau-
gemale tungimisele w  stune olla.

ehk mõni rahwa sõber juhtumal korral sellega proovi tegema ja sellest leitud kasu kõige selle nuhtluse kannataja rahwa hääks avalikult kuulutama. Selle rohu häädus kõige wäljaspoolise wigaduste kui ka nende läbi tõuswa seesmiste põletikude wastu on juttustatud. Mõnel korral lööwad käe ehk jala murdmisel põletikud sisse. Needsugused põletikud saamad kindla teadmiste järele eemale hoitud, kui katki murtud liiget selle rohuga hoolega õerutakse ja niiskeks tehtud rättidega mähitakse. Niimitmed uneta ööd ja rääkimata walud saaks hospitalides niisuguste juures ärapööratud, selle juures tänini wõimata oli jala- ehk käemurdmise läbi jisselöömata põletiku ära feelda. Aga mitte üksnes hospitalides, waid ka waabrikutes ja töötubades, kus sa- gedad wäljasmised ihufahjud juhtumad, peaks see rohi käepärast olema, mis nendajama, kui iga rohi, seda ruttemine awitab, mida ruttem teda pruugitakse. Ka kõige põletiku-palawikude juures woib seda rohku kartmata pruukida. Sügelised wõimad ka selle rohuga ära häwitatud saada, kuid üksnes juurt wäljakannatust nõuab see rohitsemine, sest et tema läbi sügeliste juured nende peja paigas ärähäwitatud saamad. Selle juures siis pruugitagu seda rohku ilma jegamata ja tema täielises kanguses. Kas ka elajate tõbed, nagu trihini-tõbi j. n. e. selle rohu seesmise ja wäljasmise pruukimise läbi parantatud saamad, on weel äraoodata. Runni tänini on aga sisse antud lahti keetwad ehk puhastuse rohud Trihini wastu kasulikud olnud. Ka kolla-tõbi, inimeste juures saaks selle rohu pruukimise läbi kaduma, kui kord magama minemise eel pääd õerutakse ja tutwal wiisil mõni hommik kuuma-wee jegamisega sisse wõetakse. Ometegi ei taha mina lugejaid kauem armamis- tega kinni pidada, waid parem uued teadused ja proowitused selle weikese raamatu tulewa trüüki juures juure lisada.

Lõpu sõna. Schlusß.

Et minu rohi aga pikkamisi maad leiab ja arstide poolt kangeste laituft saab, oli minul juba ette teada; aga nendafama on ka enne kõige suure ja lihtlabasel kombel filma paistwa kasulise asjade ülesleidmisega olnud, kellest siiski kõik rahwas suurt kasu on saanud. Raamatu trükimise kunst oli muntadel, kelle läbi kõik kirjad kulla-hinna eest ära kirjutatud saivad, üks jõe asi; — ka nüüd tingimata hinnas seiswad ja väga kasulised kartohwliid saivad esmalt walitjuse poolt põllumeestele sääduksliku kangusega pruukimiseks ja rohendamiseks pääle pandud j. n. e. Sellepärast tekkivad öiete kasulised ja suured asjad ikka inimeste kasuks, wastastest hoolimata, elule ja sedafama saab ka minu rohu pruukimise tarwitus tegema. Ka on selle kasulise asja ruttemaks wäljalautamiseks esmalt see kergitus olnud, et mina seda rohtu mitte kalli hinna eest pole müüinud, waid ilma rahata igale kannatajale annud. Selle juure, mis arstid minule süüks antsid, kui oleksin mina seda kõik oma kasu pärast teinud, saatsid n'ad weel seda imelikumat helinat rahwa kõrwu, kui oleksid minul Prantsuse maal suured wiina wabrikud olnud, kelle kasu pärast see Prantsus-wiina rohitsemisega sonimine minul olla wälja mõeldud, et wiina pruukimine selle mõnul ruttemine jookseks. Nimetamata jäägu hoopis, et minul, ei Prantsusemaal ega jään läheworras mõisate pääl ühtki wiina põletuse kohta polnud, kellepärast minu uus ülesleidus minu käest üksnes raha wäljawiinud, aga kopikutki sisse toonud; selle asemel aga üksnes see rõõm, et waeke kannataja inimestele mõnes asjas mõisin abi teha. Sellepärast pakkun seda raamatukest kõigile kehwaile inimestele, kellel raha küllust ei ole kallimaid arstisid maksta, weel wähem

aega on nende liig pitka meeleliste paranduste alla ennaft anda. Sellepärast ütlen weel lõppetuseks, et minu parandamise rohi iialgi kahju ei tee: ikka walu wähendab ja wäga sagedaste hoopis parandab.

Siand Lee sõnade juure on meil weel, kui selle raamatu trüffi kodafondsetel, aga weel juure lijada, et temast leitud rohi, mis meie tundma õppimise järele tunnistame, kõigis tema enese poolt ülesantud nimeliku haiguste juures salgamata kasuline ja hää on; selle tunnistuseks on meile sagedad tänu kirjad, raamatuse päraft, abisaajate poolt saadetud. Üks meie tuttav Tuuda mees, kes mõne aasta eest kõrges wanaduses furi, oli selle raamatuse kasu nõnda tundma saanud, et aeg ajalt hulga kaupa neid raamatuid meie trüffikojast ostis ja nõnda kõige oma sõbradele laiale lautas. Niisama ehk wõiwad paljugi teinud olla, sest et päraft selle raamatuse üles wõetud Saksa keele trüffi, ära trüffid pea kõiges Euroopa keeles järele ilmusid. Kui ka küll esmalt mõnes perekonnas arstide naeru kartes teda pool salaja salliti, sellepärast ei lähe ühtki nädalad mööda, kui järeleülemised meie trüffikotta selle raamatuse ostmise päraft ei tule, mis tema lahket wastuwõtmißt tunnistab. Meie aga manitseme kõiki lugejaid wõrgutajaißt wabrikantidest walmis tehtud Prantsuse-wiina rohtu mitte osta, waid ennemine seda weikeft kulu ja waewa enese pääle wõtta: seda rohtu ise walmistada. Pääasi, nagu nimetatud, on eht wanaißt ja täieste kübsiks saanud kobarateft sünnitatud Prantsuse-wiin*) (Cognac). Korraliseks pruukimiseks ühes pere-

*) Seda puhaft Prantsuse-wiina saab ükspäine Peeterburi linnast Rault ja Schütti wiina keldriteft ja makfab 2 rubla pudel. Wene keeli: Невскіи проспектъ, михаловская улица, д. Волжескіи Комскіи Камеръ Банка №. 38/4. Kui see raamatutene ka Cestrah-waft selle rohu pruukimisele on juhatanud, siis on loota, et austatud kirjitu õppetajad waewaks wõttakswad seda rohtu Peterburi linnast oma

konnas ulatab üks pudel sellest viinast kuu aja pääle. Et üle seda isand Lee rohu pruukimist veel põhjalikumalt tundma õppida ja siis kõige rahwa hääks trükki läbi avaldada, saavad kõik teadused, olgu suusõnaga ehk kirjalikult, selle rohuga katsutud paranduste üle alati hää meelega vastu võetud. Niisugused teadused palume meie selle raamatukese Saksa keele trükki ülesvõtja kätte järgmise adressi mööda saata: Buchhandlung von Gottfr. Basse in Quedlinburg. — Neid teaduseid saame siis ka ise veel proovima ja süü ramatukeses juure liijama.

õguduste jäüks muretsema ja abitarvitava rahvale müües selle kättesaamiseks kergitust teha. Selle soovituse julguseks on tänapäevani palju õguduste õppetajaid ka rahva ihuwigaduste paranduseks ka muu arstirohtude muretsemisega tänuväärt kristliku abi teinud.

Z u h t k a w a.

S. F.

Teise Wene keele trüki eesfõna	3
Sisisejuhatamine	7
Negamöödane ülesleidmine jeda rohtu ja tema parandawat tegemust	8
Selle rohu valmistamine	11
Selle rohu pruufimine	12
Pää-pööritus	15
Were päässe tungimine	15
Pääwalu	16
Silma põletik eht haiged filmad	16
Pää-aju põletik	17
Samba walu	17
Kõrwa walu ja pakkitus	18
Wähetuulmisega ja hoopis kurdid	18
Sambaliha paistetus	19
Ihu uhatus, nimelt filmanäü ja pää külles	19
Wahetaw palawik ja palawikuft ülepea	20
Soolde kramp	21
Kolera	22
Kurgu ja kaela põletik	22
Mau põletik	23
Külje pistjad	23
Zootsja eht rheuma töbi	24
Gihiti töbi ja ja rheuma selfilised gihitihaigused	24
Päälmised wead ja igaseltsi põlenud haawad	25
Külmawõetud kohad	25
Sätkilised palawitud, jantpsimised ja hullud tujud	26
Sööja haawad	27
Kopju põletik	29
Ziisikuse töbi	30
Rinnised rinnad eht rinna ahistus	32
Nohu, kõha ja külmetamine	32
Lahtine töht	33
Wenitamised ja nikastamised	33
Alwatused	34
Rihwtise usside ja insektide hammustamised	35
Erilaste, mesilaste ja kärblaste nõelamine	35
Koostid ja igamoodelised wäljaspoolised põletikud	36
Näü walu	37
Sappi töbi	38
Wanad sööjad ja lahtised haawad	38
Külm põletus	39
Muhud ja kaswjad	40
Lõige haawad	40
Küine kaswja eht uss	41
Reieluu ja seljaluu walu	41
Ummistuse töbi	41
Selle rohu pruufimine laste tõbede juures	42
Ruida jeda rohtu weel wõib pruufida	43
Lõppu sõna	45